

ТОМАС МАН
ИЗ „САМОПРИЗНАНИЯТА НА
АВАНТЮРИСТА ФЕЛИКС
КРУЛ“

Превод от немски: Венцеслав Константинов, —

chitanka.info

Като се захващам за перото, та в пълно спокойствие и уединение — впрочем здрав съм, макар и уморен, много уморен (тъй че навярно ще напредвам на малки стъпки и с чести почивки), значи, като се каня с присъщия ми ясен и красив почерк да доверя на търпеливата хартия своята изповед, ме обзема известно съмнение дали по образование и начетеност съм дорасъл за такова духовно начинание. Но понеже всичко, което ще споделя, е съставено от моите най-съкровени и непосредствени преживявания, заблуди и страсти, сиреч понеже напълно владее своя материал, това колебание би могло да се отнесе единствено до уменията ми да се изразявам с нужния такт и изисканост, а в тези неща според мен е от значение не толкова редовното и завършено образование, колкото природният дар и доброто домашно възпитание. А такова не ми липсва, защото произхождам от знатен, макар и разпътен бюргерски род; няколко месеца сестра ми Олимпия и аз имахме гувернантка от Веве, която впрочем трябваше да напусне полесражението поради възникналото женско съперничество между нея и майка ми — и то заради баща ми. Моят кръстник Шимелпристер, а с него бях много близък, бе твърде уважаван художник, към когото всеки в градчето се обръщаше с „господин професоре“, при все че тази почетна и жадувана титла изглежда никога не му бе присъдена официално. А пък моят баща, макар дебел и едър, притежаваше немалко лично изящество и винаги държеше на изисканата и ясна реч. От баба си бе наследил френска жилка, сам той бе прекарал годините си на учение във Франция и уверяваше, че познава Париж като джоба на жилетката си. Обичаше да влита в разговор — и то с отлично произношение — изрази като „с'est ça“, „épatant“ или „parfaitement“^[1]; честичко казваше „Какъв плезир!“ и до края на дните си остана любимец на жените. Но да не избързвам, това между другото. Що се отнася обаче до моя природен дар за добър стил, то в него, както доказва целият ми измамлив живот, съм се убедил много отдавна и смятам, че мога безусловно да му се доверя и при това мое излизане на литературната сцена. Решил съм впрочем да водя записките си напълно откровено, без да се боя от обвинения в суетност или безсрамие. Та каква морална стойност или смисъл може да има една изповед, написана не от гледната точка на истината!

Родом съм от областта Райнгау — онзи благословен край, където не само климатичните условия, но и характерът на почвата са меки и умерени, край, богат на градове и села с жизнерадостен народ, навярно едно от най-дивните кътчета на земята. Тук под рейнските планини, защитени от сурови ветрове и блажено изложени на южното слънце, процъфтяват онези прочути селища, при чието споменаване сърцето на гуляйджията радостно затупква, тук са Рауентал, Йоханисберг, Рюдесхайм, тук е и достопочтеното градче, в което няколко години след славното основаване на Германската империя съм зърнал светлината на света. Разположено малко на запад от завоя, който Рейн изписва при Майнц, и прочуто с производството на пенливи вина, то е главен пристан за бързащите нагоре-надолу по реката параходи и наброява около четири хиляди жители. Тъй че до веселия Майнц не беше далеч, също и до скъпите курорти на Таунус: Висбаден, Хомбург, Лангеншвалбах и Шлангенбад, като до последния се стигаше за половин час с теснолинейка. Колко често при хубаво време моите родители, сестра ми Олимпия и аз предприемахме излети с кораб, кола или влак, и то във всички посоки на света: защото отвсякъде ни мамеха прелести и забележителности, създадени от природата или човешкия ум. И сега виждам баща си в удобен летен костюм на ситни карета да седи с нас в някой ресторант-градина — малко отдръпнат от масата, понеже коремът му пречеше да седне по-близо — и с безкрайно задоволство да поглъща блюдо с раци, удавени в златисто винце. Често там беше и моят кръстник Шимелпристер, който изпитателно разглеждаше през кръглите си художнически очила природа и хора и скътваше в артистичната си душа и великото, и дребното.

Клетият ми баща бе собственик на фирмата „Енгелберт Крул“, която произвеждаше вече забравената марка шампанско „Lorley extra cuvée“. Избите бяха долу край Рейн, недалеч от пристанището, и като момче нерядко скитах под хладните сводове; потънал в мисли, крачех по каменните коридори, водещи надлъж и нашир между високите лавици, и разглеждах армиите от бутилки, които в леко наклонено положение лежах една над друга. „Ето, вие се таите — мислех си аз (макар, естествено, още да не умеех да обличам мислите си в тъй сполучливи слова), — ето, вие се таите в подземния сумрак, а в утробата ви кротко се бистри и зрее щипливият златен сок, който ще учести нечий пулс, ще запали по-възвишен блясък у нечий очи! Още

сте голи и невзрачни, ала един ден, разкошно нагиздени, ще възлезете в горния свят, та на празници, на сватби или в специални кабинети с лудешки трясък да изстреляте тапите си в тавана и да разлеете сред хората омая, лекомислие и наслада.“ Тъй си приказваше момчето; а вярно бе поне това, че фирмата „Енгелберт Крул“ извънредно много държеше на външния вид на своите бутилки, на онова последно лустро, което на професионален език се нарича *coiffure*^[2]. Пресованите коркови тапи бяха обхванати със сребърна тел и позлатена връв, а също подпечатани с пурпурночервен восък — да, отстрани на златен шнур висеше в добавка тържествен кръгъл печат, какъвто може да се види на папски були и старинни държавни документи; гърлата бяха богато обвити с лъскав станиол, а отдолу се кипреше етикет със златни заврънкулки, който моят кръстник Шимелпристер бе нарисувал за фирмата — наред с многото гербове и звезди, монограма на баща ми и напечатаната със златни букви марка „Lorley extra cuvée“ там бе изобразена женска фигура, чието одяние се състоеше само от гривни и огърлици; преплела нозе, тя седеше на една скала и с високо вдигнати ръце прекарваше гребен през разпилените си коси. Впрочем качеството на виното май не отговаряше съвсем на това ослепително оформление.

— Крул — обичаше да казва моят кръстник на баща ми, — да си имаме уважението, но вашето шампанско трябва да се забрани от полицията. Преди седмица се излъгах да изпия половин бутилка и организмът ми още не може да се съвземе от този удар. Впрочем с какви киселяци подправяте тази помия? Какво й добавяте, газ или машинно масло? Направо казано, вие сте отровител. Не се ли боите от закона?

Баща ми изпаднаше в смут, понеже бе мек човек и не понасяше остри слова.

— Лесно ви е да се присмивате, Шимелпристер — отвръщаше той, като по навик нежно почесваше корема си, — но трябва да произвеждам евтино, налага го предубеждението към родните продукти. С една дума, предлагам на публиката онова, от което тя се нуждае. На всичко отгоре конкуренцията търчи по петите ми, скъпи приятелю, та едва се издържа.

Толкова за баща ми.

Живеехме в една от онези изящни аристократични вили, накацали върху полегатите склонове, откъдето се открива гледка към цялата рейнска долина. Спускащата се към реката градина бе обилно украсена с фаянсови гномове, гъби и други сполучливи имитации на всякакви твари; на един постамент блестеше стъклено кълбо, което разкривяваше лицата извънредно смешно; там имаше и еолова арфа, няколко изкуствени пещери, а също водоскок, чиито струи рисуваха във въздуха сложни фигури и падаха в басейн, където се стрелкаха сребристи рибки.

Но да кажа нещо и за домашната обстановка. По вкуса на баща ми тя бе и прикътана, и ведра. Уютни еркери приканваха към отдих, а в един от тях бе сложен истински чекрък. Безброй дреболии — порцеланови фигурки, раковини, лъскави кутийки и флакони с благовония — бяха подредени на етажерки и плюшени масички; множество пухени възглавници с калъфки от коприна или многоцветно ръкоделие бяха пръснати навсякъде по диваните и кушетките, защото баща ми обичаше да си поляга на мекичко; корнизите на прозорците имаха формата на алебарди, а в преддверията висяха онези леки завеси от тръстика и пъстри мънистени нанизки, които привидно образуват плътна стена, ала можеш да ги прекосиш, без да ги докосваш с ръка, при което те с тих шум или трополене се разделят и пак се събират. Над входа бе закрепен малък остроумен механизъм: докато вратата, задържана от стъстен въздух, бавно се затваряше, той с нежен звън изсвирваше началото на песента „На живота ти се радвай“.

* * *

В този дом през един хладен и дъждовен ден от месеца на любовта май — впрочем неделя — съм се родил аз; оттук насетне възнамерявам повече да не изпреварвам събитията, а неотклонно да се придържам към тяхната последователност. Раждането ми, ако правилно съм осведомен, траяло много дълго и се извършило не без изкусната намеса на тогавашния ни домашен лекар доктор Мекум, и то най-вече защото аз — ако мога да нарека онова далечно и чуждо ми създание „аз“ — съм се държал крайно бездейно и безучастно, почти не съм подпомагал усилията на майка си и не съм проявил и най-

слабия порив да се появя в един свят, който по-късно щях да заобичам тъй горещо. Въпреки това съм бил здраво, хубаво дете, което по най-обещаващ начин засукало от гръдта на една отлична кърмачка. След множество задълбочени размишления върху тази моя вялост и неохота при раждането ми, върху явното ми нежелание да сменя мрака на майчината утроба с дневната светлина, не мога да не направя тук връзка с изключителната ми склонност и дарба за сън, присъща ми още от малък. Казват, че съм бил кротко, неревливо дете, не съм смущавал спокойствието на околните, а в удобна за баващите ми степен съм бил отдаден на дрямката и полудрямката; и макар по-късно тъй силно да жадувах за света и хората, че се появявах сред тях под различни имена и правех какво ли не, за да ги спечеля, то нощта и сънят винаги си оставаха за мен съкровено убежище — дори без физическа умора заспивах леко и радостно, потъвах дълбоко в свободна от съновидения забрава и след десет, дванайсет, та и четиринайсет часа сън се събуждах бодър и по-доволен отколкото след успехите и удовлетворенията на деня. Тази необикновена страст към съня може да изглежда в противоречие с мощния устрем към живот и любов, който ме въодушевяваше и за който ще стане дума на съответното място. Но вече споменах, че на този въпрос съм посветил множество напрегнати размишления и неведнъж ясно съм разбирал, че тук има не толкова противопоставяне, колкото тайна взаимовръзка и съгласуваност. Сега например, когато макар и само четиридесетгодишен се чувствам стар и уморен, вече не ламтя за хора, а животувам, изцяло затворен в себе си — едва сега и моята способност за сън е поотслабнала, едва сега като че съм се отчуждил от спането, сънят ми е станал кратък, плитък и лек, докато преди, в затвора, където имаше често възможност за това, спях дори по-добре отколкото в меките постели на хотел „Палас“. — Но отново правя старата грешка и избързвам.

Често чувах от устата на домашните си, че съм родено в неделя, сиреч щастливец, и макар по възпитание да съм чужд на всяко суеверие, винаги съм придавал тайно значение на този факт, и то заради малкото ми име Феликс^[3] (нарекли са ме тъй на моя кръстник Шимелпристер), както и заради изисканата ми и приятна външност. Да, вярата в моето щастие и в това, че съм любимец на боговете винаги е трепкала в сърцето ми и мога да кажа, че общо взето не ме е

излъгала. Защото отличителната особеност на моя живот се състои тъкмо в това, че всяко страдание и мъка съм възприемал като нещо странно и всъщност нежелано от провидението, и през тях винаги като слънчев лъч е проблясвало истинското ми предназначение. — Отклоних се в общи разсъждения, но сега ще обрисувам в едри черти картината на моето юношество.

Бях необикновено дете и с хрумванията и фантазиите си често разсмивах близките си. Помня, струва ми се, а и неведнъж са ми разказвали как още по рокличка съм обичал да се правя на нашия кайзер и часове наред с голяма упоритост съм се захласвал в тази игра. Разположен като на трон в количката, която моята слугиня тикаше по пътеките в градината или по коридора вкъщи, аз — не зная защо — разтварях уста колкото може по-широко, тъй че горната ми устна се удължаваше неимоверно, и бавно примигвах с очи, а те не само от кривенето, но и поради вътрешното ми вълнение, се зачервяваха и наливаха със сълзи. Седях безмълвен, покъртен от мисълта за своята преклонна възраст и височайшето си достолепие; а прислужницата ми трябваше да уведомява всеки срещнат за положението на нещата, тъй като всяко неуважение към моята приумица би ме невъобразимо разсърдило.

— Разхождам кайзера — съобщаваше тя и непохватно долепяше длан до слепоочието си за почест, а всеки ми поднасяше почитанията си. Моят кръстник Шимелпристер, винаги готов да се шегува, щом ме видеше тъй, заиграваше по свирката ми и всячески подклаждаше моето високомерие.

— Вижте, минава беловласият херой! — казваше той и правеше неестествено дълбок поклон. После заставаше отстрани на пътя като един вид народ и с викове „Да живее!“ хвърляше нависоко шапката, бастуна, та дори и очилата си и се превиваше от смях, щом сълзи на потрес рукваха по разкривените ми бърни.

На такива игри се отдавах дори като момче, сиреч на години, когато вече не биваше да очаквам поощрение от възрастните. Ала то не ми липсваше и аз се наслаждавах на независимото си и самодоволно въображение. Една сутрин например се събудих с решението този ден да бъда осемнайсетгодишен принц на име Карл и до вечерта, та и през следващите дни, упорито се потапах в този унес; защото безценното предимство на такава игра се състоеше в това, че не се налагаше да я

прекъсвам нито за миг, дори в безкрайно досадните училищни часове. Движех се под одеянието на снизходителен престолонаследник, водех приятен и оживен разговор насаме с някой губернатор или адютант, въображаемо аташиран към мен, и не може да се опише гордостта и щастието, с които ме изпълваше тайната на моето изискано августейшо съществуване. Какъв чудесен дар е фантазията и каква наслада може да ни дари тя! Колко глупави и окаяни ми се виждаха другите момчета в градчето, на които очевидно не бе отсъдена такава способност и следователно не можеха да вкусят от скритите радости, които аз с лекота и без никаква предварителна подготовка извличах само с малко усилие на волята! Разбира се, на онези простосмъртни хлапаци с четинести коси и червени ръце щеше да им излезе през носа и щяха да изглеждат смешни, ако им се втълпеше да се правят на принцове. Ала аз имах мека копринена коса, каквато рядко се среща у мъжете, и понеже бе руса, в съчетание със сиво-сините ми очи представляваше пленителен контраст на златисто мургавата ми кожа — тъй оставаше някак неясно дали съм блондин или всъщност брюнет и по равно можех да бъда взет и за двете. Ръцете ми, на които отрано започнах да обръщам внимание, без да са прекалено малки, имаха приятен вид, никога не се потяха, а бяха умерено топли и сухи, с изящно оформени нокти и сами по себе си бяха една наслада; а гласът ми дори преди мутацията криеше нещо галъовно за слуха и когато бях сам, обичах да чувам звука му, докато ръкомахах и приказвах с моя невидим губернатор на някакъв измислен от мене чужд език. Такива лични предимства най-често са недоловими, определят се само при тяхното въздействие и дори при отлично умение трудно можеш да ги изразиш с думи. Във всеки случай ми беше ясно, че съм създаден от по-благородна материя или, както се казва, че съм издялан от по-скъпо дърво в сравнение с връстниците ми — при това ни най-малко не се боя от обвинения в самолюбие. Напълно ми е безразлично дали този или онзи ще ме упрекне в самолюбие, защото ще съм глупак или лицемер, ако се представям за евтина стока, затова в интерес на истината повтарям, че съм издялан от най-скъпо дърво.

Израсъл в самота (сестра ми Олимпия бе с няколко години по-голяма от мен), аз клонях към странни и дълбокомъдрени занимания, за което веднага ще приведа два примера. Първо бях обзет от чудноватата мания да упражнявам и изследвам човешката воля, тази

тайнствена сила, имаща често почти свръхестествено въздействие. Знаем, че зениците на очите ни се свиват и разширяват в зависимост от силата на светлината, която пада върху тях. И ето че си наумих да подчиня на волята си това инстинктивно движение на някакви своенравни мускули. Заставах пред огледалото и като се стараех да изключа всяка друга мисъл, съсредоточавах цялата си душевна енергия върху заповедта към зениците ми да се свиват или разширяват по мое желание — мога да уверя, че упоритите ми упражнения действително се увенчаха с успех. Отначало поради вътрешното усилие, от което ме избиваше пот и пребледнявах, зениците ми само нервно трепкаха; после обаче наистина съумях да ги накарам да се стесняват до малки точици или да се разтварят до големи черни блестящи кръгове, а удовлетворението от този успех бе съпроводено от страх и трепет пред тайните на човешката природа.

Друго размишление, което тогава често занимаваше ума ми, а и до днес не е загубило за мен прелест и смисъл, се състоеше в следното: „Какво е по-желателно — питах се аз, — да виждаш света малък или да го виждаш голям?“ А това означаваше: великите хора — пълководци, изтъкнати държавници, завоеватели и владетели от всякакъв род, които могъщо се извисяват над останалите, навярно са устроени така, че светът им изглежда дребен като шахматна дъска, иначе не биха имали жестокостта и хладнокръвието дръзко и нехайно да разполагат според ясните си планове със съдбата на отделната личност. От друга страна обаче един такъв умаляващ светоглед несъмнено може лесно да стане причина да не постигнеш нищо в живота; защото, който смята света и хората за нещо дребно или нищожно и отрано се е убедил в тяхната незначителност, може да изпадне в безразличие и вялост и с презрение да предпочете пълния покой пред въздействието върху човешките души — да не говорим за това, че неговата безчувственост, липсата на съпричастие и загриженост навсякъде ще се набиват в очи, на всяка крачка ще оскърбяват самонадеяния свят и така ще му отрежат пътя дори към случайни успехи. „Не е ли по-разумно — питах се аз, — да съзираш в света и човешките същества нещо велико, прекрасно и важно, достойно за всяко усърдие, за всяко усилено служене и тъй да постигнеш известно достойнство и уважение?“ Против този уголемяващ и почитателен възглед говори това, че той лесно те довежда

до самоподценяване и смут, а тогава светът с насмешка ще отмине благоговейния глупак, за да си потърси по-мъжествени любовници. Но, от друга страна, такава благопочит и отдаденост на света предлага и големи предимства. Защото, който възприема всички неща и хора като пълноценни и важни, с това не само ги ласкае и тъй си осигурява известни облаги, но изпълва и цялото си мислене и поведение със сериозност, страст и отговорност, която го прави едновременно значителен и достоен за обич, и тъй може да го доведе до най-високи успехи и изяви. — Така размишлявах аз и претеглях всички За и Против.

Впрочем неволно и според моята природа аз винаги съм се придържал към втората възможност и съм смятал света за велико и безкрайно примамливо явление, даряващо най-сладките блаженства и достойно за всяко усилие и домогване от моя страна.

* * *

Такива мечтателни експерименти и спекулации вътрешно ме отделяха от моите връстници и съученици, които се занимаваха с по-традиционни за градчето ни неща; на туй отгоре техните родители — винари и чиновници, — както скоро се изясни, ги предпазваха и държаха настрана от мене. Едно от тези момчета, което за проба поканих вкъщи, ми каза право в лицето, че му е забранено да общува с мене и да ме посещава, понеже домът ми не бил благопристоен. Това ме нараняваше и правеше дружбата с тях, на която иначе не бих държал, да ми изглежда привлекателна. Но не мога да отрека, че мнението на градчето за нашите домашни порядки бе донякъде основателно.

По-горе вече споменах за смущението, което настъпи в семейния ни живот поради присъствието на гувернантката от Веве. Впрочем клетият ми баща започна да задиря момичето и изглежда постигна жадуваната цел, от което между родителите ми възникнаха разногласия, а те доведоха дотам, че баща ми замина за няколко седмици в Майнц — неведнъж бе вършил това за освежаване, — за да

подхване там ергенски живот. Впрочем майка ми — невзрачна и лишена от значителни духовни дарби жена — постъпваше съвсем несправедливо, като се отнасяше към клетия ми баща тъй строго, понеже тя, както и сестра ми Олимпия (едно дебело и извънредно плътски настроено създание, което по-късно не без успехи се подвизаваше на оперетната сцена) изобщо не му отстъпваха по човешки слабости; само че в неговото лекомислие винаги имаше някакво очарование, каквото почти изцяло липсваше в тяхната тъпа жажда за наслаждения. Майка и дъщеря живееха в рядко единоподушие, спомням си например, че веднъж наблюдавах как по-възрастната мереше с шивашки метър обиколката на бедрата на по-младата и това часове наред занимаваше съзнанието ми. Друг път, когато навярно вече имах предчувствия за някои неща, но още не можех да ги изразя с думи, бях таен свидетел на това как и двете задиряха с двусмислени закачки един работещ вкъщи бояджия — черноок момък в бяла престилка, — докато накрая така му запалиха главата, че младежът изпадна в нещо като ярост и с мустаци от зелена блажна боя, които те му бяха нарисували, погна двете пищящи жени и ги преследва чак до таванското помещение.

Тъй като родителите ми безумно се отегчаваха помежду си, твърде често имахме гости от Майнц и Висбаден и тогава у нас ставаше шумно и весело. Компаниите бяха пъстри и се състояха от няколко млади фабриканти, актьори и актриси, един болнав лейтенант от пехотата, който по-късно стигна дотам, че поиска ръката на сестра ми, един еврейин банкер и съпругата му, чиято плът внушително преливаше от обсипаната с черен кехлибар рокля, един журналист с къдрица над челото и кадифена жилетка, който всеки път довеждаше нова годеница, и много други. Най-често идваха за вечеря в седем часа, а после до зори не секваше веселието, свиренето на пиано, вихърът на танците, смехът, гоненето и радостното пищене. Особено по време на карнавала и на гроздобера вълните на удоволствието се плискаха твърде високо. Тогава баща ми собственоръчно възпламеняваше в градината разкошни фойерверки, за което имаше големи познания и умения; фаянсовите гномове изникваха сред магическата светлина, а забавните маски, под които се бяха скрили гостите, увеличаваха разпуснатостта. Тогава бях принуден да посещавам реалното училище на градчето и когато сутрин в седем или седем и половина с прясно

измито лице влизах в трапезарията за закуска, още сварвах гостите, вяли, смазани от умора, с подути очи, трудно понасящи дневната светлина, седнали на кафе и ликьор, и те ме посрещаха с шумни възгласи.

1911

[1] „Така е“, „удивително“, „чудесно“ (фр.) — Б.пр. ↑

[2] Фризура (фр.) — Б.пр. ↑

[3] Felix — щастлив (лат.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.